

УДК [329.7ОУН:329.78](477.8)“1939/1941”

*Тарас ГРИВУЛ***ВИШКІЛЬНИЙ НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ ОУН
НА ПІДРАДЯНСЬКІЙ ТЕРИТОРІЇ В 1939–1941 РОКАХ**

Досліджено проведення військових, ідеологічних та організаційних вишколів ОУН на території західних областей України в 1939–1941 рр. З’ясовано основні напрями підготовки націоналістів та форми проведення вишколів.

Ключові слова: ОУН, західні області України, вишкільна діяльність, військова підготовка.

Організація українських націоналістів (ОУН) протягом 1939–1941 рр. на території західних областей України довела свою спроможність активно і тривало протидіяти радянським владним структурам. Високий рівень організаційної роботи націоналістів пояснювався якісною підготовкою членів. Ця діяльність проходила за різними напрямками: ідеологічним, організаційним, військовим та іншими спеціалізованими. Поки маємо недостатньо даних для детального вивчення кожного з них, тому у статті розглянемо всі ці види підготовки в поданих територіальних (західні області УРСР) та часових (1939–1941) рамках.

Зазначена проблематика не була предметом окремих наукових досліджень через брак відповідних джерел. Проте в наукових розвідках, присвячених періоду 1939–1941 рр., можемо знайти окремі повідомлення про вишколи. Йдеться, зокрема, про інформацію, яка стосується підготовки нових членів у дослідженнях В. Мороза¹, М. Романюка² та І. Патриляка³.

Перед початком Другої світової війни проведення вишколів в ОУН проходило відповідно до певної програми з ідеології, розвідувальної справи й основ військової підготовки. Так, ідеологічні вишколи відбувалися за програмою, що передбачала вивчення історії українського націоналізму, історії України, історії Української військової організації та ОУН. Натомість розвідувальні вишколи, зокрема для членів “Юнацтва”, передбачали теоретичну та практичну частину. Програма теоретичної

¹ Шпіцер В. Крайовий Провідник Володимир Тимчій-“Лопатинський” / В. Шпіцер, В. Мороз. – Львів: Афіша, 2004. – 256 с.; Мороз В. Ярослав Старух (нарис життя і діяльності) / М. Володимир // Літопис УПА. Нова серія. – Київ; Торонто, 2012. – Т. 21: Ярослав Старух. Документи і матеріали / [упоряд. В. Мороз]. – 1008 с.

² Романюк М. Створення та діяльність Золочівської округи ОУН (1937–1941) / М. Романюк // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2012. – Вип. 22: Українська повстанська армія в контексті національно-визвольної боротьби народів Центрально-Східної Європи / [гол. редкол. М. Литвин, упоряд. і наук. ред. М. Романюк, О. Стасюк]. – С. 347–363.

³ Патриляк І. “Встань і борись! Слухай і вір...”: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939–1960 рр.): монографія / І. Патриляк. – Львів: Часопис, 2012. – 592 с.

охоплювала, наприклад, ознайомлення з розвідувальною літературою, вивчення структури поліцейних управлінь. Натомість під час опанування практичних знань вивчали шифри, набували навичок у користуванні симпатичними чорнилами, тренувалися в застосуванні кодів та вчилися розвідувати певні місцевості.

Військовий вишкіл проходив у напрямі вивчення структури й організації польської армії, системи військової підготовки, ознайомлення зі зброєю та розвідки місця її зберігання⁴. Водночас не можна переоцінювати рівень військових вишкілів, які підпільно проводили за часів Польщі. Наприклад, Любомир Ортинський, поручник Першої Української дивізії Української національної армії, так оцінював рівень довоєнної військової підготовки націоналістів: “Гідними зафіксування в історії українського війська залишаться ті наполегливі заходи українського підпілля 30-х років, що прагнули дати за всяку ціну молодій українській людині, попри політичну освіту, ще підстави військового вишколу. Нині, з перспективи півтора десяти років, а то й більше, може навіть з легкою усмішкою згадуємо всі ті вишколи, науки стрільнянь по ярах і відлюдних пустирях”⁵.

Після встановлення нових кордонів між Німеччиною та СРСР члени ОУН, які опинилися на території Союзу, продовжили свою діяльність. Крайовий провідник В. Тимчій (“Лопатинський”) вже в листопаді 1939 р. поставив завдання проводити як організаційну роботу (тобто відновити та розвинути підпільну мережу ОУН), так і розпочати активну військову діяльність, спрямовану саме на підготовку повстання⁶. Це вимагало посилення вишкільної роботи, зокрема військової: “...в скорому темпі ... в) переводити військові вишколи в цілі створення фахово-військових інструкторів; г) створення курсів санітарних для вишколу санітарного членів”⁷. Заступник В. Тимчія В. Гасин (“Тріска”) у грудні 1939 р. у вказівках повторно наголосив на важливості вишкільної роботи (завдання дослівно звучало: “виховувати членів ОУН в антирадянському дусі”)⁸.

Загалом в ОУН усвідомлювали потребу відділити систему військових вишкілів від організаційно-ідеологічних. Тому вже в першому повоєнному складі крайового проводу було запроваджено посаду військового інструктора, яку обіймав Орест Гринів (“Орський”)⁹. Також усім окружним структурам було видано розпорядження організувати збір зброї та запровадити військову підготовку членів ОУН. А для проведення місцевих військових вишкілів пропонували запровадити посаду військових інструкторів відповідного рівня. Такі референти були б подвійно підпорядковані в питаннях загальної роботи місцевому (тереновому) проводу організації, а по лінії вишкільної діяльності – військовому інструкторові вищого

⁴ Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБУ). – Ф. 6. – Спр. 75170фп. – Т. 1. – Арк. 167–168.

⁵ *Ортинський Л.* Перша Українська Дивізія на тлі політичних подій другої світової війни / Л. Ортинський // Броди: збірник статей і нарисів / [ред. О. Лисяка]. – 2-ге вид. доп. – Дрогобич; Львів: Видавнича фірма “Відродження”, 2003. – С. 25.

⁶ Архів управління Служби безпеки України у Львівській області (Архів УСБУ ЛО). – Спр. П-33843. – Т. 2. – Арк. 96; *Бандера С.* Мої життєписні дані / С. Бандера // Московські вбивці Бандери перед судом / [зб. мат. за ред. Д. Чайківського]; репринтне вид. – Дрогобич: Бескид, 1992. – С. 439–445.

⁷ Архів УСБУ ЛО. – Спр. П-33843. – Т. 2. – Арк. 119.

⁸ Там само. – Т. 1. – Арк. 150–152.

⁹ Там само. – Арк. 243.

рівня¹⁰. Було передбачено, що з початком повстання проти радянської влади ці військові інструктори очолять партизанські загони¹¹. У структурі осередків Північно-Західних українських земель (ПЗУЗ) особа, відповідальна за проведення військових вишколів, входила до складу Проводу¹².

Референтура військових вишколів ОУН відразу ж після свого створення розпочала активну роботу. Перші військові інструктажі проводили в ОУН із листопада 1939 р.¹³. Окрім того, націоналістам рекомендували вступати до Червоної армії, щоб одержати військовий вишкіл¹⁴. На початку 1940 р. у підпільних навчаннях брали участь члени ОУН зі всієї Західної України. Так, Орест Гринів (“Орський”) з 10 по 16 січня 1940 р. проводив військовий вишкіл для підпільників із Волині та Полісся у Львові. Проходив він у Львові, на конспіративній квартирі за адресою вул. Глибока, 21¹⁵. На сьогодні ми не маємо точних даних про цей та інші вишколи, організовані крайовими проводами. Зокрема невідомо, які саме теми розглядали та хто були інструкторами ділянок. Проте знаємо, один з учасників такого вишколу для підпільників ПЗУЗ – Качинський Сергій (“Остап”) – справді застосовував здобуті знання на практиці, коли згодом, у 1942 р., став одним з організаторів партизанських загонів УПА на Волині.

О. Гринів також розпочав організаційну роботу з відновлення системи військових вишколів у різних місцевостях Заходу України. Про це свідчать дані із звинувачувального вироку, де зазначено, що він “виїжджав в інші місцевості для інструктування керівних кадрів”¹⁶. Через втрату матеріалів справи неможливо встановити детальніші відомості. Очевидно, система військового навчання справді була створена і почала функціонувати, бо у крайовому повстанському штабі, створеному 24 березня 1940 р., вже передбачалася окрема посада відповідального за військові вишколи. Ним став член Революційного Проводу ОУН референт вишколів і мобілізаційної роботи – Ярослав Горбовий (“Буй”)¹⁷. Незадовго після призначення він був арештований, а тому практичної роботи не встиг виконати. Проте на цьому ж засіданні члени військового штабу одержали доручення до 15 квітня скласти план озброєння членів ОУН, проведення військових вишколів та вивчення санітарної справи¹⁸. Як бачимо, проводилися також і військово-спеціалізовані, зокрема у Львові був запланований санітарний, за який відповідала Ірина Мороз¹⁹.

Якість військових вишколів зросла з весни 1940 р. після того, як на території Генерального Губернаторства ОУН налагодила систему роботи військових інструкторських курсів. Завдяки цьому для проведення початкового військового навчання на Західній Україні часто залучали спеціалістів із-за кордону²⁰. Більшість лекторів

¹⁰ Архів УСБУ ЛО. – Спр. П-33843. – Т. 1. – Арк. 152.

¹¹ Там само. – Арк. 71 зв.

¹² Там само. – Арк. 258–259.

¹³ Там само. – Т. 2. – Арк. 119 зв.

¹⁴ Там само. – Т. 1. – Арк. 154.

¹⁵ Там само. – Арк. 191.

¹⁶ *Дем'ян Г.* Засуд 39-ох українських націоналістів / Г. Дем'ян // Воля і Батьківщина. – 1998. – Ч. 3. – С. 48.

¹⁷ Архів УСБУ ЛО. – Спр. П-33843. – Т. 2. – Арк. 158.

¹⁸ Там само. – Арк. 103.

¹⁹ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75135фп. – Т. 1. – Арк. 187.

²⁰ Там само. – Т. 3. – Арк. 191.

були досвідченими членами ОУН, постійно перебували в підпіллі та приділяли організаційній роботі весь свій час.

Так, у Дрогобицькій обл. із кінця весни 1940 р. військове навчання проводив Володимир Білас, який як військовий інструктор прибув до України із Генерального губернаторства. Він був досвідченим членом ОУН – щонайменше із 1934 р., коли його заарештувала польська поліція. Про його роботу збереглося свідчення, що він “проводив 3-х місячне «військове навчання» для членів ОУН” на Дрогобиччині²¹. Після того, як В. Білас підготував достатню кількість нових інструкторів військової справи, він повертався знову в Генеральну губернію, але загинув у бою з прикордонниками²².

Чисельні військові вишколи проводилися влітку 1940 р. у Коломийській, Станіславській окрузі та на Збаражчині²³. Останній тривав 10 днів, проходив “у лісі”, а його учасниками були “кількадесят” людей. Програма передбачала практичні заняття із гвинтівками та кулеметами²⁴.

Військові вишколи в різних місцевостях, як і в довоєнний період, відрізнялися за якістю викладення навчального матеріалу, залежно від кваліфікації військового референта чи інструктора окремої місцевості. Так, в окремих місцевостях військова підготовка була поставлена на такому високому рівні, що зорганізовано постійні вишкільні одиниці. Це стосується одного з районів Станіславщини, де районний провідник Дмитро Кирич (“Мороз”)* утворив сотню для проходження військового вишколу²⁵.

Під час вишколів суто військова підготовка могла чергуватися із загальнополітичною. Таке поєднання притаманне, зокрема, для Бережанщини. Один із членів обласного проводу Тернопільщини, Іван Гірняк, згадував: “Колишній адвокат Михайло Степаняк–Лекс обговорював питання московсько-комуністичної ідеології, член крайового проводу Ворон [Микола Свистун – *Т. Г.*], викладав про політичні події у світі, а Роберт-Арпад [Юліан Гаврилук – *Т. Г.*] і Голяш–Бульба [окружний провідник Григорій Голяш – “Бульба”, “Бей” – *Т. Г.*] навчали молодих підпільників військової справи і нової партизанської тактики”²⁶.

Для військової вишкільної роботи використовували офіційну радянську літературу, зокрема військову. В акті обвинувачення “Процесу 59-х” бачимо інформацію про те, що націоналісти на гроші, переслані з Кракова, та членські внески скуповували “у великій кількості” військову літературу, устами, різні інструкції та топографічні карти. Цими матеріалами забезпечували членів організації під час підготовки повстання²⁷. Відомо також, що волинський обласний провідник Іван

²¹ *Гладилович А. Зеня Гутович / А. Гладилович // Дрогобиччина – земля Івана Франка. – Дрогобич [б. в.], 1993. – С. 761.*

²² *Шкільний В. Лев Зацний. Шляхи життя і боротьби / В. Шкільний. – Тернопіль: Лілея, 1996. – С. 17.*

²³ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75170фп. – Т. 1. – Арк. 220.

²⁴ Там само. – Арк. 220–221.

* Можливо, прізвище повинно бути Кирпич. Див.: *Сергійчук В. Український здвиг: Прикарпаття. 1939–1955 / В. Сергійчук. – Київ: Українська Видавнича Спілка, 2005. – С. 36, 812.*

²⁵ *Сергійчук В. Український здвиг ... – С. 36.*

²⁶ *Гірняк І. Історія підпільних організацій на території Бережанської землі / І. Гірняк // Бережанщина у спогадах емігрантів. – Тернопіль: Книжково-журнальне в-во “Тернопіль”, 1993. – С. 384.*

²⁷ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75135фп. – Т. 8. – Арк. 288.

Скоп'юк ("Сатана") скерував до Львова кур'єра Олексія Чесюка ("Степового"), який отримав від членів ОУН радянські статуети стрілецької служби та військової підготовки, книги про сучасну стрілецьку зброю, маскування та, навіть, з авіації²⁸.

Водночас на території окремих повітів військові вишколи до весни 1941 р. проходили менш інтенсивно. Для прикладу, наведемо ситуацію в Кам'яно-Струмилівському повіті. Хоча місцевий провід перебував у постійному контакті з найближчими співробітниками крайового провідника Івана Климівка ("Легенди"), але масової військової підготовки на території повіту не проводилося аж до кінця травня 1941 р. Всі військові інструктори – вихідці з повіту – перебували на території Генерального Губернаторства. Туди ж скеровували і всіх членів ОУН, які переходили в підпілля. Тільки після того, як стало достеменно відомо про початок у червні 1941 р. війни, один із членів проводу Івана Климівка, Микола Свистун ("Ворон"), розпорядився призначити для групи нелегалів, що переховувалися на території повіту, військового керівника, який "переводив з ними військовий вишкіл, запізнав зі зброєю"²⁹. Військовим інструктором став Михайло Куп'як. Хоча він і не був професійним військовиком, але, на думку місцевого проводу, мав достатньо кваліфікації для виконання завдання і перебував на нелегальному становищі. М. Куп'як на основі цієї групи створив ядро майбутнього партизанського загону. Подібна ситуація склалася в Городоцькому повіті. Як згадував член повітового проводу Іван Магоцький, з початком весни 1941 р. нелегали повинні були "змінити тактику: таборувати по лісах більшими групами та готуватися до широких дій партизанської війни"³⁰.

На прикладі Кам'яно-Струмилівського та Городоцького повітів бачимо тенденцію, що військова робота була спрямована на формування з підпільників партизанського відділу – своєрідного повстанського ядра. Перехід від масової військової підготовки до організації командного центру загону був зумовлений наближенням війни та потребою підготувати найперше керівні кадри для майбутньої армії. Очевидно, в більшості випадків вже не було потреби проводити початкову військову підготовку членства, хоча молодших членів "Юнацтва" ще продовжували ознайомлювати в теорії та на практиці з основами військової справи³¹. В одному з оглядів НКВС про боротьбу з українським підпілля було визнано, що члени ОУН мають кращий рівень володіння зброєю, зокрема ручними гранатами, ніж самі працівники міліції³². Зрештою відомо, що після арештів березня–квітня 1940 р. при крайовому проводі навіть не створювали окремих військових штабів. На нашу думку, це свідчить про те, що на той час будь-яка праця проводу стала невід'ємною від військової сфери.

Наприкінці 1940 р. в ОУН зроблено навіть спробу стандартизувати програму військового вишколу тривалістю в 10 днів. Але, наскільки відомо, цей план не

²⁸ Вісин В. Політичні репресії на Волині у 1939–1941 рр. / В. Вісин // *Dzieje Podkarpacia*. – Krosno, 1999. – Т. 3. – С. 272.

²⁹ Куп'як-Весляр Д. Діяльність ОУН у Камінецьчині 1939–1941 рр. / Д. Куп'як-Весляр // *Надбужанщина*. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1989. – Т. 2. – С. 140.

³⁰ Магоцький І. Спогади / І. Магоцький. – Львів: В-во "Папуга", 2002. – С. 220.

³¹ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75135фп. – Т. 6. – Арк. 153–154.

³² Радянські органи державної безпеки у 1939 – червні 1941 р.: документи ГДА СБ України / [упоряд.: В. Даниленко, С. Кокін]. – Київ: Вид. дім. "Києво-Могилянська академія", 2009. – С. 358.

реалізували. Можливо, легше було скеровувати придатних до військової справи осіб для посиленого вишколу на територію Генеральної Губернії, а початкову підготовку проводили на місцях.

Система загально організаційної підготовки розвивалася також інтенсивно. Так, на виконання вказівок вже в лютому 1940 р. один із довоєнних інструкторів “Юнацтва”, Іван Максимів (“Ромб”), разом із членом Крайової Екзекутиви Степаном Ніклевичем (“Вірко”) організували в Коломиї шестиденний вишкіл у форматі вечірніх занять. Серед напрямів підготовки – організаційний і розвідувальний (відповідав С. Ніклевич) та ідеологічний (відповідав І. Максимів). Серед тем, які проходили учасники, – світогляд, програма та тактика націоналізму³³. Зрозуміло, що вишколи за участю інструкторів зі Львова призначалися не для новоприйнятих членів, а для досвідченіших кадрів.

Також у лютому 1940 р. у Львові організовано вишкіл, на якому викладали “історичний курс та військовою підготовку”. Оскільки серед учасників були представники різних областей (наприклад, із Волинської обл. – Лідія Ковалинська), то робимо висновок, що його статус був доволі високим³⁴.

Якість вишкільної роботи в осередках прямо залежала від рівня підготовки особи, яка її проводила. Тому вишкіл у вказаний період проходили з урахуванням місцевих можливостей. Відомо, що з кінця 1940 р. у випадку створення станиці один із трьох членів її проводу виконував обов’язки суспільного референта³⁵, а вони були доволі широкими: пропаганда, керівництво “Юнацтвом”, а також вишкільна робота. Проте, повторимо, специфіка організаційних вишколів залежала від місцевих особливостей.

Загалом Провід ОУН не легковажив значенням кадрової підготовки. Крайовий організаційний референт Богдан Івашків (“Топір”) згадував слова Володимира Тимчія про значення вишкільної роботи в ОУН, який визнавав ефективність впливу радянської більшовицької пропаганди, але звертав увагу, що їй можна протиставити свою, а точніше – ідеологічний вишкіл членства³⁶.

Потреба проведення вишколів спричинена також і напливом нових кадрів до організації. У міжвоєнний період кандидатів у члени ОУН могли залучати поступово, протягом кількох місяців. Їх ознайомлювали з ідеологією українського націоналізму, окремими засадами конспірації, принципами організаційної роботи³⁷. Засвоєння матеріалу перевіряв організаційний зверхник (керівник звена). Одночасно проходили приховані перевірки кандидата.

Натомість інтенсивність підготовки до повстання в 1939–1941 рр. вимагала зміни її форм, зокрема активізації вишкільної роботи. При цьому не відкидали довоєнних форм роботи з новими націоналістами, зокрема в питаннях ідеології. При цьому кожен провідник певного рівня вибирав свій спосіб: присвячені окремій тематиці сходуни, завдання для самостійного опрацювання із перевіркою їх виконання, кількадевні зустрічі. Так, Д. Куп’як згадував: “Довгі зимові вечори я використовував на

³³ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75170фп. – Т. 1. – Арк. 171.

³⁴ Архів УСБУ ЛО. – Спр. П-33843. – Т. 1. – Ар. 191; Архів Управління Служби безпеки України у Волинській області (далі – Архів УСБУ ВО). – Спр. 6824. – Т. 2. – Арк. 346–347.

³⁵ Архів УСБУ ВО. – Спр. 6824. – Т. 1. – Арк. 257.

³⁶ Архів УСБУ ЛО. – Спр. П-33843. – Т. 1. – Арк. 71.

³⁷ *Куп’як Д.* Спогади не розстріляного / Д. Куп’як: [репринтне видання]. – Львів: “Каменярь”, 1993. – С. 51, 60–61.

ідеологічно-політичні сходина, щоб нових членів, хоча б в загальному, познайомити з напрямними нашої боротьби. З огляду на конспірацію, такі сходина відбувалися за участю кількох членів, щоб, на випадок зради, потерпіло якнайменше людей”³⁸.

Для членів “Юнацтва” вишкіл проходив за іншою програмою – обов’язково із українознавчою частиною. Марія Савчин (“Марічка”) згадувала, що початковий вишкіл для неї проводила під час щотижневих прогулянок по Львову її ж однокласниця Оля Зеленюк. Його програма передбачала вивчення історії України в контексті боротьби за незалежність, а також географії українських етнографічних земель та ознайомлення із забороненими у СРСР літературними творами³⁹. Тільки з опануванням такого курсу українознавства почалися гутірки безпосередньо організаційного вишколу: завдання і програма Організації українських націоналістів⁴⁰. Окрім теоретичних курсів, нові члени ОУН виконували і практичні завдання: виготовлення схем розміщення споруд, збір розвідувальних даних про державні установи чи промислові об’єкти⁴¹. Інше поширене завдання – збір коштів для організації серед українських громадян. Для цього випускали спеціальні квитки Бойового фонду ОУН, т. зв. “цеголки”, які реалізовувалися за встановленою ціною⁴².

Для складніших етапів вишколів з ідеології обирали складніші завдання. Ірина Пик свідчила, що її зверхниця Марта Вільшанська доручала їй ознайомлюватися з розділом “Матеріалізм” “Історії ВКП(б)” та провести порівняльний аналіз із націоналізмом⁴³.

Також потреба посилити підготовку членів пояснювалася випадками, коли члени ОУН, яким загрожували репресії, переходили кордон, або ж масовими арештами. За таких умов провідники вищого рівня формували нове керівництво осередків. Нові керівники, як правило, відзначалися великою результативністю в роботі, хоча не мали можливості проводити тривалий ідеологічний вишкіл та відбір членів. Так, провідник Копичинського р-ну на Тернопільщині Ярослав Венгер (“Чорний”, “Павук”) створив нову міську організацію в Копичинцях, залучаючи до неї відомих йому українських патріотів та активістів довоєнних українських громадських організацій⁴⁴. Очевидно, ці особи раніше не належали до ОУН, а тому потребували вишколів. За подібним принципом: за будь-яку ціну виконувати завдання, вказані в дорученні Проводу, – працював і Дмитро Куп’як на Кам’янецьчині: “Початки організаційної праці в Ново-Милятинському р[айо]ні були складніші, бо я особисто не знав людей, які в минулому були членами ОУН. Я мусів покладатися на людей, що в минулому були передовими діячами в культурноосвітніх товариствах

³⁸ Куп’як Д. Спогади не розстріляного ... – С. 118.

³⁹ Літопис Української Повстанської Армії. – Торонто; Львів: В-во Літопис УПА, 1995. – Т. 28: Марія Савчин (“Марічка”). Тисяча доріг: (Спогади). – С. 26.

⁴⁰ Там само. – С. 27.

⁴¹ Там само. – С. 28; Булка О. Тиждень медичної науки. Машинопис / О. Булка. – 6 с.; ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75135фп. – Т. 8. – Арк. 294; Микула В. Спомини про Академічну гімназію (“Головну”) у Львові в 1937–1943 рр. / В. Микула // Ювілейна книга І Української академічної гімназії у Львові / [гол. ред. О. Домбровський]. – Філадельфія; Львів: В-во Державного університету “Львівська політехніка”, 1995. – С. 337.

⁴² Архів УСБУ ВО. – Спр. 6824. – Т. 1. – Арк. 95.

⁴³ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75135фп. – Т. 4. – Арк. 48.

⁴⁴ Сергійчук В. Український здвиг ... – С. 7.

по наших селах. Багатьох із них я знав особисто⁷⁴⁵. В окремих місцевостях, внаслідок появи не вишколених членів, зокрема в питаннях конспірації, траплялися випадки масових провалів⁴⁶.

Тому вишкільною ділянкою не легковажили, їй приділяли особисту увагу обласні провідники. Обласний провідник Волині І. Скоп'юк свідчив, що при проводі існувала група інструкторів із різних галузей. Так, за культурно-просвітницьку роботу відповідав Степан Мазурець, провідник обласного “Юнацтва”, військову підготовку проводив Борис Пукса, який відбув на території Генеральної Губернії військовий вишкіл “під керівництвом німецьких унтер-офіцерів”⁷⁴⁷, а із санітарною справою ознайомлювала Олена Мельник⁴⁸.

Крім того, в умовах підпілля вишколи були своєрідною можливістю підтримати контакт між рядовими націоналістами та Проводом, зустрітися з однодумцями, повідомити нові розпорядження, обмінятися інформацією, порадитися щодо вирішення проблем.

В ОУН була розроблена і діяла теж система підготовки провідних кадрів. Д. Куп'як про це так згадує: “Відбувалися також вишколи провідників, як станичних, підрайонних, так і районних. Матеріалом для таких вишколів служила література, опрацьована Крайовим Проводом”⁷⁴⁹. Проте, з огляду на потребу особистого спілкування, час до часу для довишколу членів окружних, повітових, районних та підрайонних проводів відбувалися кількаденні т. зв. “відправи-зустрічі” як крайового, так і нижчих рівнів. Одна з них була скликана з ініціативи І. Климів та проходила в десятих числах червня 1940 р. у с. Спасів на Сокальщині⁵⁰. А влітку 1940 р. у с. Нивиці Кам'яно-Струмилівського р-ну відбулася нарада за участю членів проводу Сокальської округи⁵¹. Відомо також про інші зустрічі-наради керівників ОУН різного рівня⁵². На відміну від Конференцій українських націоналістів довоєнного періоду, присвячених ідеологічним і теоретичним питанням, на всіх зустрічах у 1939–1941 рр. обговорювали практичні питання безпосередньої боротьби. Регулярність нарад свідчать, на нашу думку, про високий рівень особистої комунікації в ОУН та вдосконалення системи підготовки провідних кадрів.

Для покращення підготовки членства в ОУН налагоджено випуск відповідної літератури з різних сфер; частина видань доставлялась із-за кордону. Так, кандидати і нові члени організації вивчали основи конспірації за ґрунтовним підручником із цього напрямку роботи, відомим під назвою “Пашні буряки”⁵³. Це видання, автор

⁴⁵ Куп'як Д. Спогади нерозстріляного ... – С. 119.

⁴⁶ Чижевський В. Спогади із праці в ОУН в рр. 1939–1945 (47). Машинопис / Архів Центру досліджень визвольного руху. – С. 35.

⁴⁷ Архів УСБУ ВО. – Спр. 6824. – Т. 2. – Арк. 360.

⁴⁸ Там само. – Т. 1. – Арк. 263.

⁴⁹ Куп'як Д. Спогади не розстріляного ... – С. 118.

⁵⁰ Архів УСБУ ВО. – Спр. 6824. – Т. 2. – Арк. 356

⁵¹ Куп'як-Весляр Д. Діяльність ОУН у Камінецьчині 1939–1941 р. ... – С. 136, 137.

⁵² Гірняк І. Історія підпільних організацій на території Бережанської землі / І. Гірняк // Бережанщина у спогадах емігрантів. – Тернопіль: Книжково-журнальне в-во “Тернопіль”, 1993. – С. 382; Архів УСБУ ВО. – Спр. 6824. – Т. 2. – Арк. 46 зв.–47.

⁵³ Літопис Української Повстанської Армії. – Торонто; Львів: В-во Літопис УПА, 1995. – Т. 28: Марія Савчин (“Марічка”). Тисяча доріг: (Спогади). – С. 31; Архів УСБУ ВО. – Спр. 6824. – Т. 1. – Арк. 61; Лижко О. Арешт Осипа Дякова 1940 р. у світлі документів Державного архіву

якого Василь Кук, неодноразово тиражувалося в підпільних друкарнях. І Скоп'юк згадував, що під час особистої зустрічі в перших числах червня 1940 р. І. Климів передав йому видання, серед яких були і закордонні: кілька рефератів (спеціально опрацьованих доповідей або збірників програмних положень для роз'яснення позиції ОУН) із селянського та робітничого питань, приблизно 10 друкованих на ротаторі примірників організаційної схеми структури ОУН, інструкції з організації військових частин, декілька брошур “За правильну постановку і чистоту генеральної лінії політики ОУН”, правила для підпільників, інструкція з санітарної справи⁵⁴. А наприкінці червня 1940 р. були передані: “Маніфест” (зміст документа не встановлений), пам'ятки з організації партизанських загонів, інструкції з організації запілля, організації диверсійної роботи та організації “Юнацтва”.

Отже, система вишкільних членів ОУН – вагомий чинник у діяльності цієї підпільної структури. Різноманітні напрями діяльності забезпечували одержання націоналістами знань, необхідних для участі у протистоянні з радянською владою. Військовими та організаційними вишколами різних типів були охоплені всі осередки ОУН, а їх відбували велика кількість членів. Успішності підготовки сприяв також високий рівень інструкторів.

Taras Hryvul. The OUN training activities on the territories controlled by the Soviet Union in 1939–1941

The article analyses military, ideological and organisational training of the OUN in Western Ukraine in 1939–1941. It examines the main directions of the preparation of nationalists and different forms these training were taking.

Key words: the Organization of Ukrainian Nationalists (the OUN), the western region of Ukraine, drill, military training.

Тарас Грывул. Система обучения и подготовки членов ОУН на подсоветской территории в 1939–1941 годах

Исследовано проведение военных, идеологических и организационных тренингов в ОУН на территории западных областей УССР в 1939–1941 гг. Выяснено главные направления подготовки националистов. Исследованы разные формы проведения учебных тренингов.

Ключевые слова: ОУН, западные области Украины, обучение, военная подготовка.

Служби Безпеки України / О. Ішук, Н. Ніколаєва // Український визвольний рух. – Львів: В-во “МС”, 2006. – 36. 6. – С. 48.

⁵⁴ Архів УСБУ ВО. – Спр. 6824. – Т. 1. – Арк. 99.